

Emise Umění 2014 – aneb není každý den neděle

Se závěrem roku přichází emise, která je výkladní skříní naší známkové tvorby – letos už popadesáté! Její základy položil grafik a rytec Jiří Švengsbír roku 1965 Tizianovou Toaletou mladé ženy, a i když tehdy ještě v rámci vydání Obrazárna Pražského hradu, šlo o bezprostředního předchůdce série Umění 1966, podle mne nejkrásnější a dodnes nepřekonané. Jisté, roli v tomto hodnocení hrají vzpomínky, jako vykulený mladý filatelista jsem tehdy ohromeně zíral na pro mě nedostupné malé vzpázkové listy o čtyřech známkách, vystavené na burze U Nováků, nad nimiž vedli vzrušené debaty sběratelé, kteří je nedostali v novinkové službě.

FRANTIŠEK BENEŠ

Vzpomněl jsem na to v roce 1996, kdy jsem prvnímu Umění věnoval článek ve Filatelii (F12/96). Byla to „zlatá šedesátá“, která umožnila, aby šéf naší známkové tvorby Jaroslav Zavřel (mimořádně, mimořádně slušný člověk) uzavřel své dlouholeté působení v resortu spojujícím vydání právě této přelomové série.

Od Švengsbírovy kompaktně pojaté čtveřice se v ní grafickou úpravou liší jen Herčíkův Regrút, s nelogicky prázdným místem nad a pod dolním nápisem. To je ale jen drobná muška na její podobě, o jejímž důvodu se můžeme už asi jen dohadovat (možná byl Fulla zařazen dodatečně, k zajištění slovenského podílu?). V každém případě se těm, kdo rozhodovali o výběru zobrazených děl, pracovalo lépe, než dnes, už proto, že to bylo poprvé a měli tedy před sebou nepřehledně množství. Je pozoruhodné, jak uvážlivě a citlivě volili. Série je sestavena vzestupně, od nejstaršího díla po nejmladší (přesně od 17. do 20. století), ale rozvíjí se také barevně, od šedé Hollarovy grafiky, přes tlumenou barevnost Kupeckého, živější barvy Purkyněho (i když tady šlo už o rytcovou licenci, obraz je ve skutečnosti mnohem tmavší, jak se může každý návštěvník Národní galerie přesvědčit, ale Švengsbír podle mého soudu nebral zřetel na stoletím ztmavlé laky a Sovu sněžnou viděl tak, jak v roce 1862 nejspíš vznikla), po zářivou barevnost Špálovky kytice a jásavého Regrúta.

Následovala dlouhá řada dalších vydání, z nichž některá byla rovněž ohromující - přesněji některé jejich součásti -, jiná průměrná a další spíše do počtu (nebo přímo úlitbou), ať výběrem zobrazeného díla, nebo grafickým zpracováním a ryteckým provedením. V roce 1993 se řada rozdělila na českou a slovenskou,

a v této podobě pokračuje dodnes. V průběhu let se objevily pokusy o změnu grafické podoby (mně se moc nelíbily, protože *jiné* nemusí vždy znamenat *lepší*), a taky zastávám Disraeliho názor, že *Pokud není něco nezbytné měnit, je nezbytné to neměnit*, a rozšířily se i tiskové techniky – k ocelotisku přibyl ofset, a teď jej dokonce zcela nahradil...

Tento neobvykle dlouhý úvod jsem zařadil proto, že půlstoletí není každý den, a taky proto, že letošní trojici známek nepovažuji zrovna za vrchol padesátiletého snažení – počínaje výběrem děl po provedení známek.

Název emise: Umělecká díla na známkách

Den vydání: 5. 11. 2014

Platnost: ode dne vydání ve styku tuzemském i mezinárodním až do odvolání

Tisk: Poštovní tiskárna cenin Praha

Jakub Schikaneder

Hodnota: 25 Kč – č. 824 (ČP)

– **Ulice v zimě, 1900 – 1910,**

Galerie Kodl

Rytec: Václav Fajt

Rozměr obrazu známky: 40 x 50 mm

Druh tisku: OTp v barvách žluté, světle hnědé, červené, modré a černé

Tisková forma: 4

Jakub Schikaneder je mým zamilovaným autorem - a v tom jistě nejsem sám, vždyť každá jeho výstava je velkou událostí, na kterou zamíří desetitisíce návštěvníků. Schikaneder je navíc v módě, znají ho i ti, kdo se jinak o výtvarné umění nezajímají, a tak nemálo obyvčáckých pokojů zdobí reprodukce jeho obrazů (to v lepším případě), nebo dokonce napodobeniny - „*ručně olejovými barvami na plátně provedené!*“, kterými epigoni různé zdatnosti (začasté spíše mazalové) zamořili prodejní galerie i internet.

Když v roce 1989 vyšel na čtyřkorunové známce jeho Zimní večer ve městě, bylo to jako zjevení. Námětem, podobou i ryteckým zpracováním; Fajtova transkripce doslova vyčnívala mezi dvěma ostatními hodnotami, Činovského Nirvánou (Jasusch) a Herčíkovými Pekaři (Kotík). Jeden by až řekl, že to se mu to vyčnívalo, když měl takovouhle předlohu. Ale Fajtova jindy dramatická rytina tady ukázněně posloužila

zobrazovanému dílu, nesnažila se na sebe strhnout pozornost a známka se tak řadí k nejzdařilejším v této historicky nejrozsáhlejší a u nás nejdéle vydávané emisi.

Nyní tedy, po čtvrtstoletí, se vydavatel k tomuto autorovi vrací, zjevně při obdobné příležitosti, kterou je 90. výročí jeho úmrtí (připomínat úmrtí je trochu morbidní, možná se mohlo rok počkat a připomenout 160. výročí narození /1855 – 1924/). Jak pravdivé je ale úsloví, že nejde vstoupit podruhé do stejné řeky! Stejný autor, stejný rytec, stejný námět - tehdy nadšení a dnes rozpaky. Rozpaky z toho, že z autorovy různorodé tvorby bylo vybráno dílo prakticky se stejným námětem, jen všednější a ne tak působivé. Jako majitel je tu uvedena Galerie Kodl, tedy soukromý subjekt, s nímž se v naší známkové tvorbě nesetkáváme poprvé. Když z jeho sbírek v roce 2011 vyšla Piepenhagenova Zimní krajina, měl jsem upřímnou radost, že byl učiněn krok správným směrem a prolomena zásada výběru děl jen ze státních či veřejných sbírek. Tentokrát mám spíše pocit, že šlo o to, dodat za státní peníze lesku obrazu, který si to nezaslouží. Pokud by soukromá galerie nabídla na známku vynikající dílo, jiné, než předchozí reprodukováná, dal bych mu vždycky přednost před srovnatelným „státním“ - už kvůli podpoře ušlechtilého úsilí spočívajícího v rozvoji sběratelství za soukromé prostředky. Tady se to ale zjevně nestalo a vina je na Komisi pro výtvarné řešení poštovních známek ČR. Zásada ponechat výběr díla na rytci je pohodlná, ale nesprávná, už dřív s tím byly problémy a teď se to ukázalo dvojnásob (pokud jej V. Fajt skutečně samostatně vybral). Vydání poštovní známky je příliš důležitá událost na to, aby se její námět řešil takto jednoduše. Musíme si vidět dál, než na špičku nosu, a známkovou tvorbu posuzovat v souvislostech. Schikaneder znovu? Proč ne? Ale neměli k tomu říci své odborníci z Národní galerie? Tvůrci jeho výstav, kteří dopodrobna znají jeho dílo? Neměla být ukázána jeho tvorba i z jiného úhlu, než jen jako líbivá zešeřelá staropražská zákoutí? Co duchovní Kontemplace, vystavená v roce 1893 v Mnichově a nyní také v soukromých rukách, co Vražda v domě (1890), snad nejznámější obraz autorova zobrazování tragických osudů žen, abychom začali u toho údobí. A co naopak netypické a málo známé Stmívání z roku 1909, kvůli němuž stojí za to zajet do karlovarské Galerie umění, kde je vystaveno?

Ale už se nedá nic dělat, známka vyšla, možná pro svou líbivost dokonce zvítězí v každoroční anketě (když už na obraze chybí kočár, vrazili ho tvůrci alespoň do razítka). To nejlepší, co si z celé věci můžeme vyvodit, je poučení. Jestli se to stane, uvidíme zase za rok.

FDC

Jaromír Funke

Hodnota: 29 Kč – č. 825 (ČP) – **Samota a brýle**, 1924

Grafická úprava: Zdeněk Ziegler

Rozměr obrazu známky: 50 x 40 mm

Druh tisku: OF

Tisková forma: 3x 4

Rytec FDC: V. Fajt

Když už bylo rozhodnuto zobrazit jako součást emise zasvěcené výtvarnému umění fotografii, je dobře, že byl vybrán Funke. Možnosti sice byly desítky (známých českých fotografií jsou dokonce stovky), ale snad i jeho tragický osud mu dává jakousi přednost v řadě, která – doufejme – se bude rozrůstat. Funke umřel jako osmačtyřicetiletý, na samém konci války, v důsledku přerušení dodávky proudu po spojeneckém bombardování - ležel totiž zrovna na operačním stole. Nedožil se tedy Eckertovy dvaasedmdesátky, Drtikolovy sedmasedmdesátky, Sudkovy osmdesátky, a už vůbec ne Plickovy dvaadevadesátky, a dokonce ani Kuščinského jedenapadesátky.

Fotografie je v očích mnoha lidí dosud něco nepochopitelného s obrazy a grafikou – vždyť se přitom jenom mačká spoušť, trvá to zlomek vteřiny a umí to každý! Překonat tenhle předsudek není snadné, a možná se to nepodaří nikdy. Je ovšem stejně nepochopitelné, jako kdyby někdo tvrdil, že krásně zpívat nic není, on to přece dělá každé ráno v koupelně!

Tak jako někdo k životu nepotřebuje poezii – a básně přece vycházejí, nepotřebuje ani uměleckou fotografii; to ovšem neznamená, že jiní jsou na tom stejně. Není to sice obor rozšířený jako filatelie, sběratelů fotografií je ale i tak hodně, soukromých i institucionálních. Možná vám to bude připadat neuvěřitelné, ale díla hledaných tvůrců – tedy v očích někoho prachobyčejné fotografie – se prodávají za statisíce a miliony, rozhodně mnohem draž, než většina obrazů a grafik. Drtikolův snímek Sněžná vlna byl před sedmi lety v New Yorku vydražen za více než 300 tisíc dolarů (v přepočtu za více než šest milionů korun), Funkeho fotografii Staré pražské schody vydražila Christie's v roce 2012 za 40.000 dolarů, tedy za více než 800.000 korun.

Dílo vybrané na známku – Samota a brýle – bylo zvoleno dobře, prošlo zkouškou času a uvádějí je snad

1896
FUNKE
1945

všechny prameny za-
tvorbu. Za šťastné po-
važují i zařazení výřezu z
aktu na střední části pře-
pážkového listu – je hezký a decentní.

PRAHA
5.11.2014

Určitá diskuze proběhla kolem volby tiskové
techniky, zazněly v ní rozumné argumenty pro
použití ocelotisku z plochy, a jiné rozumné pro
použití kvalitního ofsetu (osobně bych dal
přednost rastrovému hlubotisku z ploché de-
sky, neboli staré dobré neotypii, která foto-
grafie reprodukuje snad nejlépe, ale takovou možnost

tiskárna nemá); nakonec byl zvolen ofset. Zda to bylo
dobře či špatně může
posoudit každý sám, při
pohledu na FDC, na níž je
výzdoba v levé části z
rytiny (jde o Abstraktní
kompozici s talíři z roku
1923; vyobrazení jsme
převzali z tištěného emis-
ního plánu ČP, vy se samozřejmě raději podívejte na
skutečnou obálku). Srovnávat ale můžeme i s loňskou
obdobnou emisí Slovenska, věnovanou fotografické
tvorbě Martina Martinčka (kat. č. 553). Ta byla tištěna
kombinací ocelotisku z plochy a ofsetu – o výstižnosti
zvolené techniky nejlépe vypovídá srovnání s foto-
grafií. (Obě vydání, české i slovenské, zhotovila stejná
tiskárna - pražská PTC -, takže je dobře vidět, že
zvládá oba postupy.)

Novou Funkeho známku považují za zdařilou, přesto
ve mně budí rozpaky. Myslí, že kyvadlo změn ti-
skové techniky se vychýlilo příliš, známka neměla být
celá ofsetová, alespoň pro název státu a popisky měl
být využit ocelotisk z ploché desky. Jednak by to bylo
bezpečnější z hlediska napodobení (přepážkový list
představuje hodnotu 116 korun) a jednak se tím pře-
kročila hranice, s níž se byli ochotni smířit milovníci
našich známek, kteří si už tak těžko zvykali na kombi-
naci ocelotisku s ofsetem; teď už mohou oprávněně
tvrdit, že jsme sklouzli k pouhým barvotiskům...

Řešení je přitom snadné – pokud se mají vydávat čistě
ofsetové známky (protože fotografie si to prostě žádá),
nepletme je do emise Umění a nebořme tak její půlsto-
letou ocelotiskovou tradici. Proč nezaložit příležitostnou
řadu Československá fotografie, podobně jako byly
Filmové plakáty, z nichž Vyleťalové Něžnou považují za
jednu z nejzdařilejších známek v posledních letech.

Salvador Dalí

Hodnota: 37 Kč – č. 826 (ČP) – **Leda Atomica**, 1949,
Dalího divadlo a muzeum ve Figueres

Rytec: Martin Srb

Rozměr obrazu známky: 40 x 50 mm

Druh tisku: OTp v barvě černé + plnobarevný OF

Tisková forma: 4

Obraz pěkný, rytina
zdařilá, přesto těhle
touze po světovosti
nerozumím. Když už
se nestihlo sté výročí
autorova narození
(před deseti lety), proč
vyčerpat třetinu z ome-
zené každoroční mož-
nosti na malíře, od
něž v našich sbírkách
– pokud je mi známo –
nevisí žádné význam-
né dílo? Neblížíme se
tak k Středoafričké republice, Rovnickové Guinei a po-
dobným zemím, které v touze po vytažení peněz z
kapes zahraničních sběratelů vydávají známky a aršíky
s obrazy, s nimiž jinak nemají nic společného? To by
se skutečně nenašel jiný výtvarník, malíř, grafik, sochař,
nebo třeba sklář, kterému by tahle pocta slušela víc –
a byl by nám přitom něčím bližší? Doby, kdy se takový
nesrozumitelný výběr dal zdůvodnit exportními po-
třebami Artie, která pak známky ve velkém prodala
třeba firmě Sieger z Lorchu k výrobě luxusních
tematických sestav, jsou přece dávno pryč. A pro-
pagační a osvětová funkce známek taky – koho za-
jímají Dalího obrazy, snadno si je najde na internetu, a
pokud je chce vidět ve skutečnosti, do Figueres poblíž
Barcelony je to s nízkonákladovými aerolinkami
kousek, a při troše snahy to není ani tak drahé. Sám
jsem tam v jeho muzeu byl, ještě před rokem 1989, kdy
dostat se tam bylo nepoměrně složitější – a přesto to
stálo za to. Pohled na novou známku mi ten dávný vý-
let ale nenahradí...

A když už to musel být za každou cenu Dalí, proč ne-
byla zvolena jeho známá busta od českého sochaře
Nálepky? Jistě, není tak světová, jako samotné Dalího
obrazy, ale je naše – nemluvě o tom, že by to bylo
originální osvětvení emise - soch u nás na známkách
vychází po čertech málo.

Jak už jsem v titlku naznačil, není každý den neděle.
Sám jsem už od mládí fanouškem naší známkové
tvorby (a emise Umění obzvláště). Se sympatiemi
sleduji, jak se ji příslušný odbor České pošty
snaží rozvíjet a zkoušet nové cesty. Přesvědčit se o tom
můžete snadno – když se mi něco líbí, rád to na
stránkách Filatelie pochválím. Dneska jsem to ale
udělat nemohl, současně jsem se však snažil ukázat,
proč. Zmínil jsem při tom důležitou roli, kterou ve
známkové tvorbě hrají obě komise – ministerská, Pro
přípravu emisního plánu, a poštovní, Pro výtvarné
řešení poštovních známek. V obou jsem byl členem a
vím, jak složitá jsou v nich jednání. A v tom je možná
jádro pudla. Z polohy poradní, která by oběma

komisím slušela nejmíc, se stala poloha rozhodovací, a kde je tolik hlasů a tolik zájmů, nemůže být výsledek jiný, než jaký je. Ne nadarmo C. N. Parkinson ve svých slavných Zákonech profesora Parkinsona (celosvětovém bestselleru, který by se měl zařadit do škol jako povinná četba) rozvinul novou vědu, kterou nazval komitologie – nauka o činnosti komisí. Historická zkušenost podle něj říká, že čím více lidí se podílí na rozhodování, tím nesmyslnější jsou jejich rozhodnutí a zformuloval vzorec pro nekompetentnost, kde hlavní proměnnou je počet účastníků schůze. Jak roste jejich počet, klesá schopnost rozumně rozhodovat, a při počtu „někde mezi 19,9 a 22,4“ schopnost rozhodovat zcela mizí.

To je samozřejmě satirický pohled, ale něco na něm je. Řešením by podle mě v našem případě bylo posílení pravomocí odboru známkové tvorby České pošty, který by si samozřejmě nechal od „výtvarné komise“ poradit, ale rozhodnutí by bylo na něm. Pak by nebylo sporu o to, kdo rozhodl tak či onak.

Než se ale něco podobného podaří zavést (pokud vůbec), musíme se snažit pomoci si sami. Svaz českých filatelistů má v obou komisích své zástupce, kteří jistě dělají, co mohou, ke své práci ale potřebují i odezvu sběratelů a uživatelů poštovních služeb (tedy alespoň těch, kteří své zásilky vyplácejí známkami). Poskytněme jim ji. Odezvu pochvalnou i kritickou; i ta je vždycky lepší, než kdybychom projevovali jen lhostejný nezájem.
